

Hayat TARİH

MECMUASI

Bu sayıda neler var

1. Süleyman'ın Tuğrası
(Foto: Ara Güler)

30 Ağustos 1922	4
Altı General Başkumandanlık Savaşını Anlatıyor	6
Viyana Kuşatması ve Bozgunu	17
Türkiye'de İlimin Millileşmesi Lâzımdır	25
Mâbeyn Başkâtibi Âtîf Bey'in Hâtıraları	29
Topkapı Sarayı Porselen Dairesi	36
Hat Sanatı	44
Tarihe Akan Bir Ay	49
XVIII. Asrın Sonunda Osmanlı Devleti	52
Barbaros Hayreddin Paşa'nın Hâtıraları	59
Deniz Banyoları	66
Ermeni Meselesi	72
New York	80
Tarihte Garip Olaylar	86
Şeyh Şâmil	88
Ayın Takvimi	93
Tarih Postası	94
Kitaplar Arasında	96
Tarih Kültürünüzü Ölçüyoruz	97

Hayat **TARİH**
MECMUASI

Aylık Kültür
Mecmuası

YIL : 1 SAYI : 7
CİLT : 2 1 AĞUSTOS 1965

İMTİYAZ SAHİBİ:
Şevket RADO

NEŞRİYAT MÜDÜRÜ:
Yılmaz ÖZTUNA

MESUL
YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ:
Orhan Ş. YÜKSEL

BASILDIĞI YER:
Tifdruk Matbaacılık Sanayii
A. Ş. Basımevi - Divanyolu
Türbedar Sok. No: 22 İstanbul
TEL: 27 95 10 (4 hat)

ABONE:
Bateş Bayilik Teşkilâtı. Ca-
ğaloğlu-İstanbul TEL: 27 12 07

ÖZET:

Sadrâzam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Türk ordusunun başında çıktığı Yanık seferi sırasında Viyana'yı kuşatmaya karar verir. Ordu uzun bir yürüyüşten sonra nihayet Viyana dolaylarına varır. Şehrin çevresi gözleri kamaştıran bir güzellik ve zenginlik içindedir.

GENE bu yolda büyük bir sır içinde Çasar'ın bin bir bahçesi yanından geçildi ki, gözler eşini görmemiş, bina, çiçek ve meyvalıkların çeşidini kulaklar işitmemiştir. Yakıp yıktılar, toprakla bir ettiler, sağ yanda kâfirin iskelesinde odun, kereste ve tahta yığınları ve un ne varsa sonunu düşünmeyip hepsini ateşe vurdular. Ve bundan gayri Nemçe Çasarı'nın on yedi yerde sarayları varmış ki her biri birkaç bin keseye mal olamaz, metanet, ziynet ve somaki mermerler ve türlü ağaçların çokluğu dille anlatılamaz, bunlardan Beç'te dört, beş sarayını yaktılar. Ve Beç'e dört saat kala bir yaylada bir sarayını daha yaktılar ki etrafı dört saatte dönülür, onun da bahçesi, içi ağaçlar, çiçekler ve yapraktan kat kat duvarlar ve soğuk akar sular, nice yapılar ki Beç saraylarından hiçbirine benzemezdi. Hulâsa Sultan Süleyman köşkünden gayri bir bahçe ve bina kalmadı. Cümlesi harap üstü harap oldu. Yanık'tan Beç'e kadar yirmi dört saatlik yol idi, altı konakta varıldı. Bu altı konak o kadar memur idi ki tarif olunamaz. Memleket cennete benzerdi. Toprağı mümbitti. Ekinleri dalgalı denizdi. Asker hepsini çiğneyip atlarına yedirip yaktıktan sonra da gene dalgalanırdı. Bağları o mertebe memur idi ki İstanbul etrafında olanlar buna göre hiç sayılır. Bahçeleri türlü yemiş ağaçları ile dopdolu, kasaba ve şehirlerinde çok evleri üçer kat idi. İki katı Valide hanı gibi kâğır olup ateşten zarar görmedi. Her köyü kasaba gibi, bin evli ve daha kalabalıktı. Saraylarının yapısı, sağlamlığı, güzelliği, süsleri o mertebede idi ki Nigârhane-i Çin dedikleri bu idi. Evlerin çoğunun döşemesi somaki mermer ve tuğla ve kirémidî sağlam ve başka türlü zinetli idi. Yanık'tan Beç'e gelinceye değin çarhacı paşalar ve yağmacılar ve Tatar askeri sağda, solda, önde, arkada olan kale, palanga, köy ve varoşları yakıp yıkıp mal, erzak ne varsa talan edip kadın ve çocukları esir alıp güçlülerini kılıçtan geçirdiler. Binaların bakırı bir tarafa, sade demirleri İstanbul'a gelse Karun zenginliği olurdu.

Gün doğduktan sonra Sadrâzam ve Serdâr-ı Ekrem Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, atına binip, bütün tuğları önde, son konak Beç'e (Viyana'ya) doğru hareket etti. Sağında, solunda Anadolu ve Rumeli Beylerbeyleri, daha ileride çarhacı[1] paşalar, alaylar bağlayıp yavaş yürüyüşle Beç Kalesi karşısındaki bir kırıkta sâyeban (gölgelik) kurarak, otak yeri belli oluncaya kadar iki saat müddet dizgin bırakıp dinlendiler. Kale dışından dört esir gelerek, boyun-

[1] Öncü.

II. Viyana Kuşatması ve Bozgunu

BOZGUN BAŞLIYOR

Silâhdar Fındıklılı
Mehmed Ağa'dan
Sadeleşiren:

FALİH RIFKI ATAY

ları vurulup getirenlere ihsan verildi. Otak yeri belli oldu haberi gelince serdar gene aynı tertip alayla kalacağı yere gitti. Bir saat sonra gene atına binerek metris kazılacak ve top kurulacak yerleri görmek için varoşun münasip bir yerine indi. Meşveret sonunda herkes ferman gereğince tabyalarını yapmaya, metris ve sıçan yollarını kazmaya başlayıp kâfirler yer yer tüfek atışmaya koyuldular. Varoшта, metrislere yakın saray, ev, bağ ve bahçeler asker eline geçti. Böyle bağlı bahçeli büyük binalı saraylarda metris ve tabya bulunduğu devlet kurulduğundan beri malûm değildi. Beç kalesinin çevresi Selânik kalesininki kadar tahmin olunup, birbirine bitişik dört varoşu olan bir koca şehir ve her köşesi, her meskeni gönül alıcı ferahlikta idi. Ancak daha önce gelen asker, içini dışını yaktığından bazılarının oturacak yerleri kalmıştı. Gene de bunca asker barındı.

Sadrâzam, kırالا:

«Ya Müslüman olmak, ya haraca bağlanmak, yoksa dâvamızı kılıç görür, bilmiş ol,» yollu bir mektup yazıp deli başı Ahmed Ağa ile kaleye gönderdi. Öndeki deliyi alından kurşunla vurup şehit ettiler. Ağa hendeğe yakın bir yere varıp kâfirlerin birine:

— Kırılınıza kâğıdım vardır, alın, diye işaret etmekle bir Hırvat gelip kâğıdı aldı ve «Durl» deyip içeri gitti. Meğer kıralları[2] askerimiz Beç'e gelmeden on gün önce bir miltar kâfir ile şehre altmış saat ötede Tuna aşırı Linz adlı şehre kaçıp Sthariberg isminde vekil bırakmıştı. İçerdekiler, «Bir, iki gündün beri hayli adamımız kırıldı, bundan elemli iken kâğıda verilecek cevabımız yoktur,» diye haber göndermeleri ile Hırvat gelip söyledi ve deli başıya: «Var, git, yoksa şimdi seni vururlar,» dedi. O dahi dönüp serdara olan biteni söyleyecek, o da:

— Günahı boyunlarına, imdi hemen topar kurulsun ve piyade metrise girip kale dövülsün, buyurdu.

Cümle kollara ferman gitti. Her tarafta harp tutuştu. Serdarın kalacağı tabya henüz hazır olmadığından akşama yakın gene otaklarına geldiler.

Ordudaki Kazaklar'ın biri, efendisini vurup şehit ettiği serdara bildirildikte, hemen bütün Kazak esirlerinin öldürülmesine ferman çıkıp münadiller bağırarak o saat yüz elli kadarının aylak çadırı önünde ve bir, iki gün içinde yirmi binden fazlasının boyunları vurulup halka emniyet geldi. Kuşatmanın ikinci günü metrislere konan toplar, seher vakti atılmaya başlandı. Metris yerleri taşlık olmakla sıçan yollarının işletilmesinde güçlük çekildi. Kâfirler İslâm askerinin Beç üzerine geleceğine ihtimal vermediklerinden, ancak dörder okka yuvarlak atar on bir topları hazır idi. Birkaç gün sonra otuz dörder okka yuvarlak atar yüz otuz balyemez topları hazırlayıp taraf tabya ve burçlara dizerek metrislerimizi ve ordumuzu topa tuttular. Gece, gündüz asker üzerine eteş sıçrar oldu. Şaşmak gerek ki serdar, bunca askeri, bunca azamet, bunca masrafa göre iri topar ve kumbara havanları getirmede. Hele Nemçe'ye sefer açmak, Beç gibi kaleyi sarmak günlünden geçince,

[2] Almanya imparatoru Bohemya kralı ve Avusturya arşidukası olan zat.

gerek idi ki, en aşağı on okkadan otuz okkaya varıncayadek yuvarlak atar cinsten topar ve kumbara havanları getirmeli idi. Denirdi ki: «Ama bunca toparları çekmek için birkaç bin çift öküz lâzımdır. Bütün Rumeli'nin davarını sürmeli ki bu kadar öküz toplansa. Böyle oldukça zulmetmek lâzım gelir.» Onlara cevabımız: «O vakit devletin kuvveti, kudreti, hazine ve cepanesinin zenginliği, ordu ve reayanın mal ve davar bolluğu devri idi. Her sakaldan bir kıl verseler beş, on bin öküz toplamak işten değildi. Hele zorla da alınmazdı. Parası verilirdi. İri toparları İstanbul'dan getirmek gerekmezdi. Budin'den ve etraf kalelerden çıkarılıp getirmek olagelmış usul idi. Serdar bu usule râğbet etmedi. Nemçe Çasarı'nı ceksiz dize getiririm sandı.»

Hic bu denli utak topia böyle metin kale mi dövülür, bu tedariksizlikle düşmana cevap mı verilir? Hayf bu gurura, hayf bu fikirsizliğe ki kendi toparları

Viyana muhasarasını kaldırarak çekilen Türk ordusunun Ciğerdelen'de yaptığı şiddetli savaştan bir görünüş.

na karşı düşmandan atılan top yuvarlaklarını tarttırıp esefe ve hayrete vardı. Ama ne fayda eder?

Hisar etrafını seyrederek bağlar içindeki bir tepe üzerine sâyeban kurdurup karşısındaki adaya bakarken adada bir miktar kâfir görünmekle ağalarından ve divan halkından birkaç atlı gönderdi. Kâfirler bunları görünce domuz gibi ormana kaçıp gizlendiler. Meğer palangalardan kaçan kâfirler bu adaya ve oradan da fırsat buldukça Beç kalesi içine geçerlermiş. Köprülerin atılmasını emretti.

Muharrem'in üçüncü günü de Serdar kalenin sol tarafındaki Ada'da olan köprülerin yakılmasını ve Ada'da su kenarında metrîse girilmesini ferman etti. Askerler oraya varınca cümlesi Ada'da bulunan kâfirlerle birdenbire hücum edip arslanca cümbüşler göstererek çoğunu kılıktan geçirdiler. Kalanları suyun yukarı tarafındaki taburlarına kaçtılar. Hemen taburda olan köprüye de hücum ederek orada büyük

vuruşma olup kâfirleri atarak köprünün beri başını yaktılar. Böylece giderek kale ardından dahi muhasara olunmakla dışarı taburlardaki kâfirlerden asla imdat gelecek köprüsü kalmayıp her yanda kuşatılmış olarak çarمیha gerilmiş köpeğe döndü.

Serdar bir gün önce yakılan köprünün adasına sudan at ile geçerek kıral bahçesi denen eşsiz büyük bahçeyi seyretti. Limon, hurma ve kakule dahi var idi. Keçi kuşu denilen bir kuş getirdiler ki başı, boyunu tavus gibi ve gövdesi tıpkı keçi gibi ve ayakları gene kuş ayakları gibi idi. Bir de devekuşu getirdiler. Metrîsler, varoşlardaki büyük kârgir bina ve bahçelerde, Serdar'ın tabyaları, bir ulu müstahkem binalı saray önünde olup, avlusunda türlü yemiş ağaçları vardı. Yeniçeri metrîsinden kaleye giden bir su yolu bulundu. Çünkü iri çam ağaçlarındandı. Serdar kendi hazine kâtibini metrîste cerrahların olduğu yerde bir çadıra gönderip yaralananların yaralarına göre

*Türk ordusunun Avrupa'daki savaşlarından biri:
St. Gotthard Savaşı.*

bağış vermesini emretti. Kaleden tabura kaçan bir Nemçeli tutulup, taburda dokuz bin ve kalede on beş bin asker olduğunu Nemçe çarınının muhasaradan on gün önce kaçıp ve zevcesi ile yüzlerini yırtarak, saçlarını yolarak Linz şehrine gittiklerini haber verdi. İkindiden sonra Serdar'ın tabyada mehterhanesi çalmaya başladı. Yeniçeri ağası ve sağda, solda vezirler, beylerbeyleri ve ümeranın dahi mehterhaneleri katılınca gurubdan, yatsıdan ve fecirden sonraları her koldan çalınan davul, zurna, nekkare, zil sesleri, top ve tüfek sadaları ile birleşip yer ve gök titrerdi.

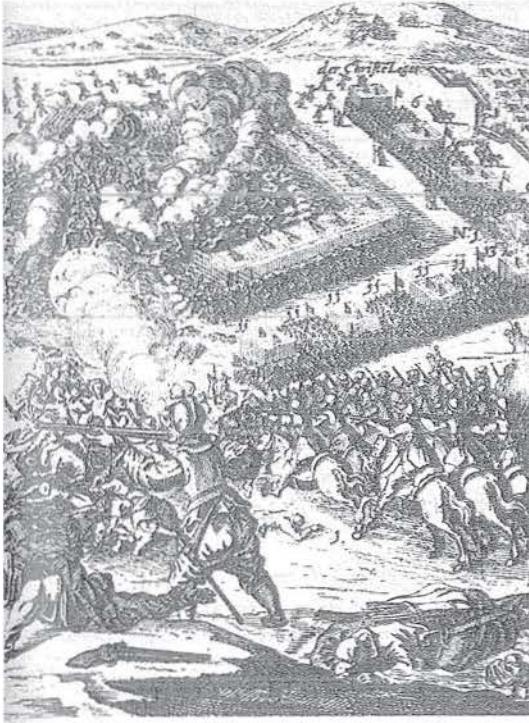
İSTANBUL'DAN GELEN HATT-I HÜMÂYÜN

Muhasaranın dördüncü günü Hazinedar Ali Ağa, alay ile gelip Padişah tarafından getirdiği hıl'at, kılıç ve hançeri Serdar'a teslim etti. Şöyle ki, geceden, merhum Sultan Süleyman gazinin otağı yerinde olan kıral bahçesine mutfak gidip, sonra şafak vakti Serdar yanında kethüdası, kapıcıbaşı, ağalar, müteferrika, deli, gönüllü askeri ve Yeğen Hüseyin Bey ve iç oğlanı ve şatırlar ve tüfekçiler ve mehterhanesi ile bahçeye indi. Hazinedar Ali Ağa karşıda görüldüğü gibi kendisini karşılayıp bir miktar dinlenme ve ziyafetten sonra gene alayla gidilip Serdar otağına yakın gelindikte cümle divan halkı, yeniçeri ağası, kul kethüdası sayeban ucundan baş çadır sonuna kadar saf bağladılar. Hazinedar Ali Ağa aylak çadırı yanına geldikte, kethuda bey ve Hüseyin Bey otak kapısı önünde atlarından inip sokakların iki tarafa açıldığı yerde

Serdar sayeban altından yürüyüp sağ kolunda yeniçeri ağası ve solunda defterdar efendi tutarak tuğlardan bir adım kadar ileri gidip hazinedar, hatt-ı hümayün'u elleri üzerinde getirip teslim etti ve etek öptü. Serdar dahi hatt-ı hümayün'u iki elleri ile alıp öptü ve koynuna koydu. Sonra kürklü ve sade iki hıl'at sunup o da yakasını öperek giydi. Sonra kılıcı alıp öptü, silâhdarı, bunu beline kuşattı. Her ikramda çavuşlar alkışladı. Daha sonra Serdar pek sevinçli olarak çadıra gelip ayak üstü durarak hatt-ı hümayün'u öptü ve keseden çıkarıp Reis Efendi'ye verdi. O da bir iki adım ileri gelip sofa ortasında yavaş yavaş dinleyenlerin iyice anlayacağı şekilde okudu, sonra Padişah hazretlerinin kendi mübarek kalemiyle hattın başına çekmiş olduğu hatt-ı şerif'i de okuyup Serdar'a öptürdü ve koynuna koydu. Çavuşlar alkışladı.

Serdar bu gece otakta kalıp cümle kullara basiret üzere olmaları için ferman gönderdi.

Altıncı muhasara gecesi başka gecelerden fazla savaşı olup Serdar tabyada yemek yerken çeşnicibaşı ayağından kurşunla vurulup yaralandı. Sekizinci günü Tatar Hanı tarafından tutulmuş bir zırhlı kâfir getirdiler. Serdar huzurunda kurşun geçmez diye dâva etmekle tecrübe için meydanda göğüs gerip durdu. Üç defa kurşun atıldılar, cebesine vurup asla içine girmedi. Ve yıkıldı. Sonra cebesini çıkarıp boynuna vurdular. Kâfire: «Sirtında bu zırh, elinde bu mızrak ve altında at varken, utanmadan Tatar'a nasıl tutuldun

ki oku geçmez, kılıcı kesmez» diye soruldu: «Kamçı ile yüzümüze, gözümüze vura vura yere yıkıp bağladılar» dedi.

Muhasaranın on birinci günü serdar kethudası Ahmed Ağa ileride serdengeçtiler tabyasında el kumbarası ile vurulunca, Serdar, hatırını sormaya gitti. Muhasaranın yirmi üçüncü günü şarap almak için kaleden dışarı bir miktar kâfir çıkıp içlerinden esir alınanlar kalede yüz dirhem ekmeğın on beş akçaya, yarım okka etin yirmi akçaya olduğunu, halkın şaşkınlığını, baş generalin okla vurulup öldüğünü haber verdiler... İkisinin boynu vurulup biri hapsolundu. Erdel[3] Kırallı Mihal'i orduya davet etmeye giden Recep Ağa gelerek Kırallı'nın ferman gereğince Tuna nehrini Budin altından geçerek gelmek üzere olduğunu haber verdi.

Muhasaranın yirmi beşinci günü ordu ile İstanbul'dan gelip Budin kalesinde hapsolunan Nemçe Elçisi, Beç altındaki orduya getirildi. Melûn İstanbul'da iken gurur ile yeniçeri ağasının evinde, Yanık kalesi teslim olunursa barış yenilenmek teklifine:

— Kale kılıçla alınır. Yoksa buradan sözle verilmez, diye cevap vermişti.

Bu defa Yanık'tan Beç'e kader sağda, solda hesapsız askerın yakı, yağma ettiği kale, palanga, köy ve varoşları hayretle seyredip ağladı, ah etti:

— Yazık ki birkaç Yanık kalesi verip bu memle-

[3] Transilvanya.

keti böyle çiğnetmemek gerekti. Çıkası gözlerim bunları görmemek gerekti, diye kendisine lânet okudu.

Beç'e sekiz saat yerde bir şehre bırakıldı. Bunda hata edildi. Elçi Budin'de mahpus kalmalı idi. Daha sonra düşman askerini İslâm askeri üzerine getirmeye mutlaka bu kâfir sebep olmuştur.

ERDEL KIRALI ORDUDA

Kuşatmanın otuz dokuzuncu günü, Serdar, şafak vakti dışarı otağına gelip Erdel Kırallı Mihal dâhi orduya yaklaşmakla deli ve gönüllü askerle Eflâk ve Boğdan beyleri karşılamaya gittiler. Serdar tarafından saraç başı divan rahtı ile eyerlenmiş bir at götürüp yakın bir yerde bindirdi. Yarım saatten sonra deli ve gönüllü askerlerle Eflâk ve Boğdan beyleri ve daha sonra Kırallı, bayrakları açık, zurna ve davul çalarak, alayları ile geçti. Kırallı otak kapısı önünde attan inip cümle âyan önünde yürüyüp içeri üç direkli çerge de sofraya kenarına konan iskemleye oturdu. Divan tercümanı yanında durup merasim ne suretle olacağını öğretirken içeriden Reis Efendi ve çavuşbaşı, arkadan Serdar kallâvî sarık ve kakım sof ferace ile sağ koltuğunda kethuda ve sol koltuğunda Yeğen Hüseyin Bey gelip sedir üstüne oturdu. Selâm ağası aleyk alıp çavuşlar alkışladı. Sonra Kırallı gidip etek öptü, oturmasına izin verildikçe oturmayıp gene vararak etek öptü, tekrar oturma izni verilmekle temenna edip oturdu. Biraz sual ve cevaptan sonra gene etek öptü. Kahve ve şerbet buhurdan sonra kendine ve maiyetine kürkler, hil'atlar giydirildi. Serdar buyurdu:

— Elhamdülillâh işte gelip Beçi muhasara ettik. Dövüyoruz. Taraf taraf şarampollerini, tonoz damlarını ve tabyalarını lâğimla atıp kale duvarına el vurduk. İnşallahütaâlâ birkaç güne değin fetih ümidindeyiz. Ne dersin?

Kırallı:

— Pek güzel olmuş, Allah kolay getire, isabet buyurmuşsunuz, deyince Serdar:

— Yok. Haydi sana izin, içindekini söyle, korkma, doğru söyle, buyurduktan Kırallı:

— Sofraya pilâv konsa önce ortasından mı başlanır, yoksa kenarından mı? dedi.

Serdar:

— Kenarından gerek! buyurduktan, Kırallı söylemedi söz komadı. Hulâsası:

— Askerinize, mühimmat ve cepanenize söz yok. Cümle Hıristiyan hükümdarları bir araya gelseler bu cemiyet onlarda olmaz ve karşınıza kimse gelemez. Fakat Beç çetin bir kaledir. Gelir gelmez hiç durmayıp yürüyüş[4] yahut vire[5] ile alınabilmiş olsaydı güzel iş idi. Yoksa bu ağır gidişle fethi güç olur. Bunca insan ve hayvana dağlar dayanmaz. Yiyip içerler. Ganimete muvaffak olanlar da durmayıp kaçarlar. Hem kıtlık, hem bu diyarın kışı erkendir, çok zahmet çekersiniz. Haber aldım ki Çasar, Hıristiyan hükümdarlara kanlı kâğıtlar gönderdi. Her biri güçleri yettiği kadar askerle acele gelmeyi taahhüt etti. Doğru bulduğum bu idi ki Yanık kalesini fethedip atlı aske-

[4] Yürüyüş = hücum.

[5] Görüşme ile kaleyi teslim etmek.

re izin vererek memleketi yaktıra yaktıra serhat başında kıslamış olsanız, Çasar şüphesiz boynuna peşkir bağlayıp, aman diyerek gelirdi. Madem Yanık kalesine rağbet buyurmadınız, askerlerinizin ilerisi Akdeniz kıyılarına, Venedik Körfezi ve Kızılme sınırlarına değin varıp çalkandı. Tuna boyunun bu yanında şenlikten eser bırakmadı. Lâzım idi ki sizler dahi bu askerle yürüyüp Beç'e rağbet etmeyip yanından dolaşarak iki konak yukarıda taştan yapılma İskender köprüsünden geçip ve sağa dönüp Nemçe diyarından Uyvar kalesi altına ve oradan Budin kalesi karşısı olan Peşte kalesi yakınına gelip ovaya geçmiş olsaydınız, Nemçe memleketi baştan başa vurulmuş olurdu. Gelecek yıl da gerek Yanık, gerek Beç fethe dilirdi, dedi.

Serdar hiç kulak asmayıp askere korku verir diye öfkelenildi:

— Sen Nemçe'den korkarsın. Git, Yanık kalesi altında zevk et! buyurup geriye gitmesini ferman etti.

Kıral dahi etek öpüp dışarı çıktı. Ordu dışında kendi için kurulan çadırı gidip Serdar'a altı beygirli bir araba ve altı adet yaldızlı gümüş kupa ve bir eyerli at gönderip ertesi sabahleyin trampete çalarak kalıp gitti.

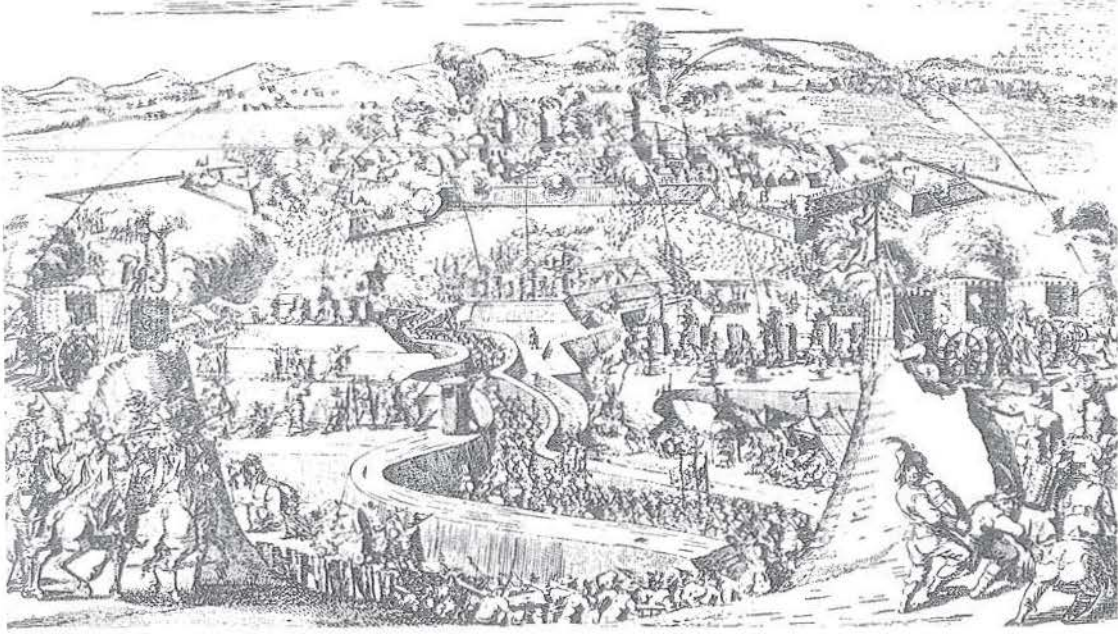
Eğerci Serdar bu vakte değin Beç muhasarasını boş tutup kaleyi dövmekte ağır davranırdı. Kaleyi vira ile alırsa Karun malı elde ederim sanırdı. Ancak bu fikrinin aksi çıkıp dağ ve ovaları bürüyen kâfir kuvvetlerinin ordu üzerine yürüdüklerine emin olunca büyük vehme düştü. Kaleye pek yapıştı. Uyku ve rahatını bırakıp fetih işini bitirmeye uğraştı. Deli Bekir Paşa ve yeniçeri ağası ve kul kethudası ve sair cenk erbabını getirtip her birine ayrı ayrı fetih işi için din uğruna çatışmalarını, can ve mallarını feda etmelerini tembih etti.

Orduda bir okka on on beş paraya ve otuz dirhem ekmek bir akçaya ve bir kilo arpa iki kuruşa çıkıp o dahi bulunmaz oldu. Otluk olmamakla üç, dört günlük yerden getirir oldular. Muhasaranın ellinci günü otuz dirhem pişmiş ekmek bir paraya ve bir yem bir kuruşa çıktı. O dahi bulunmaz ve kuşatılan kâfirlerin kalesi içindeki kıtlık ve pahalılık ise tarif olunmaz. Elli ikinci günü sol kol metristlerinde baş olan eski defterdar Vezir Ahmed Paşa birkaç günden beri rahatsız idi. Bu mübarek cuma gecesi damla inip vefat etti. Akıllı, kâmil ve emsalsiz adam idi. Yerini boş koyup gitti. Kâfir bu gece otuz fişek attı. Elli üçüncü günü bir esir tutulup söyletildikte Nemçe Çasarı'nın taraf taraf cümle Hıristiyan hükümdarlarına kanlı mektuplar gönderip imdat istediğini bildirdi. Esir anlattı ki, Lehistan Kıralı Sobieski melönu ve haini, yaya ve süvari otuz beş bin Leh kâfiri ile yardıma erişip, Nemçe Çasarı dahi kendisinin ve sair Hıristiyan hükümdarlardan aldığı yaya ve süvari, seçme seksen beş bin Alaman kâfiri ile hepsi kırk bin atlı ve seksen bin yaya olmak üzere yüz yirmi bin kâfir ile yakınlara kadar gelip İslâm askerini metriste iken basmak kastında idiler. Bunun üzerine o saat Yanık altında ve köprüler muhafazasında olan Budin Beylerbeyisi Vezir Koca Arnavut İbrahim Paşa, Silistre Valisi, Vezir Mustafa Paşa'yı yerine baş koyup, ken-

dişi kapısı ve eyaleti askeri ve orada olan yeniçeri ve cebeci ve dört aşağı bölüklerini yanına alıp bir gün önce orduya erişmesi için ulakla ferman gönderildi. Muhasaranın elli yedinci çarşamba günü sekiz bin kadar askerle Beç altına gelip kondu. Akşam vakti kâğıtlar ile kaleye giren bir Nemçe tutulup Han tarafından dahi, bir şapkalı esir gelip Leh ve Nemçe kırallarının İskender köprüsünden Tuna nehrini bu yaya geçtiklerini ve ağırlıklarını orada alıkoyup salt ve hafif cenkçi yaya ve süvari kâfir askeri ve iki yüz parça küçük, büyük topla yürüdüğünü haber verdiler. Ne olduğu görülmek için Deli Ömer bir miktar adamla karşı gönderildi ve dönüp doğru olduğunu söyledi. Metriste bulunan vezirler, beylerbeyi, ümera, yeniçeri ağası ve kul kethudası, serdar huzuruna çağırıp danışıldıkta kendisinin dışarı otağına gitmesini ve orada bulunmasını mâkul gördüler. Serdar seher vaktinde cümle maiyeti ile metristen otaklarına göçtü.

DÜŞMANA YARDIM GELİYOR

Muhasaranın elli sekizinci perşembe günü Sadrazam ve Serdar Kara Mustafa Paşa, Vezir Abaza Sarı Hüseyin Paşa ve Vezir Kara Mehmed Paşa ve Deli Bekir Paşa ve Bînamâz Halil Paşa ve sipahi silâhdar ağaları ve topçu başıyı otağına çağırırdı. Bir saat kadar meşveret ederek hep birlikte şuna karar verdiler ki din düşmanları geldiklerinde metristekiler yerlerinden kıvıldamayıp cümle paşalar kapıları ve eyaletlerinin atlı askeri ile karşı varalar, savaşalar. «Allah'ın yardımı ile düşmanı püskürtüp bozarsak kaleyi almış oluruz» dediler. Bizzat Serdar ve diğerleri atlarına binip sağdan soldan kâfirlerin gelecekleri yolları gidip görüp döndüler. Serdar otağına gelince Diyarbekir Beylerbeyisi Vezir Kara Mehmed Paşa'yı kapısı ve eyaletinin iki bin nefer adamı ile çarhaya baş tâyin edip yanına bin beş yüz nefer adamıyla Sivas Beylerbeyisi Bînamâz Halil Paşa ve bin nefer adamı ile, Halep Beylerbeyisi Deli Bekir Paşa ve dokuz yüz adamı ile Adana Beylerbeyisi Deli Emir Mehmed Paşa, hepsi beş bin dört yüz nefer ve dört yüz süvari ile verilip hazır oldular. Budin Beylerbeyisi Vezir Koca Arnavut İbrahim Paşa'yı dahi dört bin nefer kapısı ve eyaleti askeri ile ordunun sol tarafında dağ üzerindeki kilise yanında bulunan yolun muhafazasına memur etti. Yanına iki bin nefer kapısı ve eyaleti askeri ile Karaman Beylerbeyisi Şişman Mehmed Paşa ve bin iki yüz nefer kapısı ve eyaleti askeri ile Maraş Beylerbeyisi Ömer Paşa ve beş yüz nefer kapısı halkı ile Uyvar Beylerbeyisi Şeyhoğlu Ali Paşa ve üç yüz nefer kapısı halkı ile Saruhan Sancağı Mutasarrıfı Şeyhoğlu Ahmed Paşa ve üç yüz nefer kapısı halkı ile Bolu Sancağı Mutasarrıfı Kadioğlu Hüseyin Paşa ve iki yüz nefer kapısı halkı ile Teke Sancağı Mutasarrıfı Arap Ali Paşa ve bin nefer ile Mısır Beyi ve dört yüz nefer kapısı halkı ile Hamid Sancağı Mutasarrıfı Hazinedar Hasan Paşa ve beş yüz nefer kapısı halkı ile Aydın Sancağı Mutasarrıfı Ahmed Paşa ve iki yüz nefer kapısı halkı ile Menteşe Mutasarrıfı, Hamuş Mehmed Paşa ve yüz elli nefer kapısı halkı ile Konakçı Hasan Paşa ve yüz elli nefer kapısı halkı ile

1663 yılında, Türk ordusunun Uyar'ı muhasarasını gösteren bir gravür.

Kayseri Sancağı Mutasarrıfı Deli Dilâver Paşa ve iki yüz nefer kapısı halkı ile İçel Sancağı Mutasarrıfı Abdülmümin Paşa ve üç yüz nefer kapısı halkı ile Hersek Sancağı Mutasarrıfı Mustafa Paşa ve beş bin nefer yeniçeri ve bin beş yüz cebeci ve üç bin aşığı bölük sipahileri ile hepsi yirmi üç bin İslâm gazisi harbe hazır oldular. Cümlenin fermanları gönderildi. Onlar da hemen ordunun sağ ve sol ve Tuna yalısı tarafında Vezir Abaza Sarı Hüseyin Paşa'nın olduğu semte kadar çepçevre çevirip çadırları ile yerleştiler.

Kırım Hanı Hazretleri, muhasara başından beri Tatar askerleriyle Beç'ten altı saat yukarı Tuna nehri üzerindeki taş İskender köprüsünü muhafazaya memur idi. Nemçe ve Leh askerini geçirmemeye muktedir olamayıp takım takım cümlesi geçerek İslâm askerî üzerine yürüdüler. O gün Han hazretleri köprüyü gören yüksek bir yerde kamçı elinde, kabzasını avucu ile sıkarak, elini böğrüne koymuş, at üzerinde durup kâfirlerin geçtiğini seyredirdi. İmamı yanına gidip:

— Han'ım şu bölük bölük kâfiri kırdırsanız arkası kesilmez mi idi?

Dedikte Han:

— Be hey efendi, sen bu Osmanlı'nın bize ettiği zulmü bilmezsin. Bizi bir hale koydular ki, yanlarında Eflâk ve Boğdan kâfirleri kadar itibarımız kalmadı. Bu düşmanın toplanıp geldiğini kaç defadır yazıp bildirdim. «Düşman çok, mukavemet mümkün değil, askerî ve topları metristen çıkarınız, gerekirse saf cengi edelim ve illâ selâmetle gidelim,» dedim. Serdar inadından dönmeyip söz geçiremedim. Kızarak yolladığı cevaplarda bizim kokmuş beygir eti yediğimize varıncaya kadar yazmış. Bu düşmanı koymak

benim için bir şey değildi. Bilirim ki dinimize de uymaz, hıyanettir. Amma yapmadım, onlar da görsünler, kendileri kaç akçalık adam imişler. Tatar'ın kıymetini bilsinler,» deyip atını tepti. Tatar askerini alarak, kâfirin önüne düşüp ve kollarını sallayarak, gülüp oynayarak ikindiyeye yakın Beç altında orduya gelip doğru Serdar otağına indi. Düşmanın halini anlattı:

— Köpek gibi arkama düşmüş, geliyor. Yürüyüşlerine bakılırsa pazar günü karşınızda olmaları gerektir, dedi.

Serdar dahi:

— Devlete ettiğin hizmet bu kadar olur, berhudar ol. Yüzün ak olsun, şekilli iltifat ettikten sonra çuhaya kaplı bir erkân samur kürk giydirip ordusuna yolladı.

Beç kuşatıldığının elli dokuzuncu cuma günü Serdar ordu etrafını yoklamak için maiyetiyle dolaşarak öğleye yakın döndü. İki namaz arası Vezir Kara İbrahim Paşa'dan adam gelip yalı tarafından ve ordunun ensesinden düşmanın üç saatlik mesafeye gelecek konduğunu haber verdi. Serdar emir verip cümle yanındakiler davul ve alem ve sipahi ve siâhdar takımı hazır oldular. Metristen haber gelip Rumeli kolunun kale ana duvarına vararak lâğim etmek üzere olduklarını bildirmişler. Serdar bu müjdeden pek sevinip seher vaktine kadar yetiştirmelerini emretti. Bu gece kâfir:

— Açlıktan öldük, ateşten tutuştuk ve yandık, bize imdada yetişin, işareti ile çok fişek attı. Gene bu gece Kırım Hanı tarafından yirmi Nemçe tutulup on dokuzu öldürülerek biri Sadrazam ve Serdar'a gön-

derilmiş. Söylenildikçe bizzat Nemçe ve Leh kırıllarının beraber olduklarını, seksen bin yaya ve kırk bin atlı asker ve iki yüz topları olup, yarın orduyu basacaklarını haber vermekle cümle İslâm askerinin hazır olmaları ferman buyurulup gece sabaha kadar herkes uyanık kaldı. Ertesi perşembe günü ki, eylül başıdır, Serdar mükemmel silâhları ile yanındakiler ve davul ve alemleri ile aylâk çadırı altına geldi. Gedikli müteferrika ve çavuşlar dahi hazine önünde muhafaza hizmetine girdiler. Bu ara Vezir Kara Mehmed Paşa'dan adam gelip kâfirin İslâm askeri üzerine hücum ettiğini bildirdi. Serdar cümle yanındakileri hazırlayıp onları kethudası Gürcü Ali Ağa ile savaşa göndererek kendisi otağında kaldı. Yeniçeri ağasını çağırıp, piyadelerle toplar önünde metrislenmelerini emretti. Bu aralık Maraş Beylerbeyisi Ömer Paşa'dan kâğıt gelip kâfir uğurludur diye cengini pazar günü edegelmekle bugün hücum etmişken gene alayları ile kale yerinde kaldıklarını bildirmekle iki saat beklenerek gerçekten de gelir gider olmadığından herkeşe çadırınıza varın, fakat gene hazır baş olun, diye izin verildi. Kaledeki kâfirler yardıma gelenlerin Alaman dağı eteğindeki manastır etrafına ve bağlar yanına konduklarını görünce yeniden hayat bulup iki taraftan akşama ve akşamdan sabaha kadar top ve tüfekler atılıp ve fişek şenliği ettiler ki, tarif olunmaz. Allah kahreyleye.

BOZGUN

İşbu ramazan ayının yirminci ve eylülün ikinci günü ki, pazar günü ve muhasaranın altmışıncı, Beç altında kalışın son günüdür. Saf cengi olup bozguna uğrayarak Yanık kalesi altına doğru dönüş oldu. Şöyle ki, seher vakti yüz yirmi bin piyade ve süvarisi ile kâfir Tuna yalısı tarafındaki dağ ardından yürüdü, Kara Mehmed Paşa karşı koyup harp kızılmaya yüz tuttuğu haberi geldikte, Serdar bizzat kendisi ve kethudası ve cümle maiyeti ve Şeyh Vâni Efendi ve sipahi ve silâhdar ve gedikli, ulûfeli, müteferrika ve çavuş takımı ile ata binip, Sancak-ı Şerif'i de beraber alarak yürüdü, kâfirin top menziline sâyeaban kurdurup durdu. Sağında sipah, daha öte Vezir Kara Mehmed Paşa, daha öte Arnavut Koca İbrahim Paşa, daha öte Binamâz Halil Paşa, daha öte Tuna'ya doğru sonda Eflâk ve Boğdan beyleri ve solunda silâhdar, daha öte Vezir Abaza Sarı Hüseyin Paşa, ümera ve daha öte Tatar askeri ile Han hazretleri saf bağlayıp Serdar'ın önünde yeniçeri ağası, kul kethudası, hayli yeniçeri vardı. Kâfirler dahi, dağ ardında olan palangaya gelip bayırdan kara bulut gibi gök ve mora boğulmuş piyade ve süvari alaylarını gönderdi. Bir ucu Tuna kıyısı ile Eflâk ve Boğdan karşısına ve bir ucu Tatar askeri sonuna doğru, dağ ve ovayı bürüyen, öküz boyunu şekilli; sanki bir kara sıcak katrandır ki akar ve önüne geleni çiğneyip yakar.

Yarım saat sonra Serdar, kethudası ve serçeşme ve bazı ağalar ile bir miktar ileri gidip durdu. İslâm askeri taraf taraf birer ikişer dağ üstünde çarhacı yollu elleşmeye başladı. Cenk tamam kızıştığında Serdar'ın kethudası dahi yanındakilerle düşman üzerine yürüdü, orada birkaç kelle ve bayrak alındı. Sonra kâfir hücum edip bunları yerinden kopardı. Tekrar

bunlar da hücum edip kâfiri tepeye sürdü. Sonra kâfir çark-ı felekleri ile piyadelerini ileri ve atısını arda dizip, azgın domuz gibi bunlar üzerine yürütmekle dayanamayıp aşağı virane köye indiler. Orada daki bir miktar cenk ettiler, fakat melûnlar sağdan, soldan yol bulup ve her yanda duran İslâm gazileri üzerine yürüyüp yağmur gibi kurşun yağdırmakla önce Tuna yalısı tarafından Vezir Koca Arnavut İbrahim Paşa'nın bulunduğu kol bozulmakla kâfir orduya doğru yol buldu. Solda Vezir Abaza Sarı Hüseyin Paşa dahi haylice cenk etti ise de Tatar Hanı kendisine asla yâr olmadı. Sadrâzam'la beraber bulunan asker dahi iki yandan düşmanın hücum ve galebesiyle İslâm askerinin firara yüz tuttuklarını görünce herkeste cenk kuvveti ve isteği kesildi. Leh Kırıllı, doğru Sancak-ı Şerif üzerine yürüdü. Serdar ata binip sağ ve solunda kendi maiyeti ve sipahi silâhdar çağı bozulmaya yüz tutup kendisi ortada askerin kalbi olduğundan yerinde durdu. Kâfirin hücumu şiddetlenerek, savaş ve boğuşma arta arta beş, altı saat uzayıp top tanesi ve kurşun yağmur gibi yağmaya başladı. Gördüler ki iş iştten geçti, belâ deryası boyu aştı, Serdar tarafındaki asker dahi firar hali gösterip çoğu mal ve can kaygısına düşerek çadırlarına doğru can attılar. Serdar yanındakilerle cenk ederek Sancak-ı Şerif'le birlikte otağına geldi. Hemen arkadan düşman dahi ordu çadırlarına gelip girdi. Bu an Serdar metriste olan askerlerin dışarı çıkmaları için ferman gönderdi. Pek çoğu çıkıp geldi. Düşman aylâk çadırına gelip hazine üstüne bayrak dikmişken Serdar gene gayrete gelip yanındakilerle o yerde hayli cenk edip elinde mızrakla birkaç defa kâfire hücum etti. Mek-topçusu Hirvat Ali Efendi ve nice ağa ve iç oğlanı şehit olup yahut yaralanıp kendisinin kırmızı bağırlığı ve Arnavut yayası tamamen kırıldı. Fakat bahadırılığı bırakmayarak o yerden ayrıldı:

— Bu günleri görmektense ölmek yeğdir, diye şehit olmak diledi.

Ancak Allahın kullarını ve Sancak-ı Şerif'i korumak yolunda sipahiler ağası Osman Ağa:

— Efendim, lûtuft eyle iş iştten geçti. Senin vücudun askerin ruhudur. Sen feda olursan İslâm askeri de helâk olur. Buyurun gidelim, dedi. Akşama bir buçuk saat kala yola çıktı.

Büyük, küçük üç yüz top, mühimmat, cepane, hazine, ordu içindeki mal ve eşya yerinde kaldı. Taburdaki melûnlar işe iki bölük olarak bir bölüğü Tuna kıyısından kaleye girip metrisleri ve bir bölüğü de orduyu zaptetmişlerdi. Metrislerde buldukları zayıfların kimini öldürüp kimini esir alarak, hasta ve yaralı ve elsiz ve ayaksız on bin kadar adamı bir anda kılıçtan geçirdiler. Kendi nice bin esirlerini kurtarıp bir mertebe mal ve eşya buldular ki vafsa gelmez. İslâm askerini takip etmediler. Yoksa iş müşkül idi. Öyle bir musibet oldu ki devlet kurulu beri böyle bir bozgun görülmemiştir.

Gelecek sayımızda:
KARA MUSTAFA PAŞA'NIN İDAMI